

Mednarodni znanstveni posvet o zgodovini alkohola in tobaka na Slovenskem je opravil nalogo nevhvaležnega oranja ledine na področju, s katerim se je v drobcih srečal že tako rekoč vsak zgodovinar. Upoštevajoč to, so zgodovinarji kot celotna skupina svoje delo opravili zelo dobro; njihove ideje in prizadevanja lahko pozdravimo, saj so, maloštevilni in v kratkem roku za zastavitev študij, na inovativen in zelo zanimiv način odstrli raznovrstne vidike raziskovanja zgodovine alkohola in tobaka. Vseeno bode v oči odsotnost primerjalnega vidika, ki je morda marsikateri prispevek v prostorskem oziroma časovnem pogledu obarvala pretirano kričeče in zameglila dinamiko znotraj obravnavane dobe in prostora. Prav tako so podhranjena številna druga obdobja v slovenski zgodovini, ki bi lahko prispevala k doslednejši umestitvi obravnavane tematike v časovni okvir. Primerjave bi lahko dopolnili tudi z izpostavitvijo določenih socialnih skupin (ženske/moški, različne poklicne skupine, socialni stanovi ipd.) glede na to, da različne socialne razmere narekujejo različne odnose do alkohola in tobaka ter ne nazadnje tudi različne vzorce in načine porabe. Ker je delo zgodovinarja vedno odvisno od razpoložljivih virov, bi bilo dobro v raziskovanje tematike vključiti tudi literaturo, ki je zagotovo prava zakladnica ljudskega odnosa do alkohola in tobaka. Menim tudi, da bi vpogled v tematiko bistveno razširila pogosto podcenjena perspektiva ustne zgodovine, ki nudi informativno podlago velike vrednosti, obenem pa lahko igra vlogo izzivalca in dopolnjevalca utrjenih zgodovinskih ugotovitev. Vsekakor je naštetu le dobronameren predlog za prihodnje raziskave, ki bi oplemenitile slovensko zgodovinopisje ne le na področju vsakdanjega življenja in posameznikov, marveč bi osvetlile tudi navzven morda neopazne vzvode, napeljane v preteklo ekonomsko, idejno in politično stvarnost na Slovenskem. Ne nazadnje pa se bo verjetno ob branju člankov, zbranih v *Zgodovini za vse*, utrnile še druge ideje, ki bi si zaslužile priti pod zgodovinarjev drobnogled.

Urška Strle

Mednarodno zborovanje *Geschichte(n) von Gesundheit und Krankheit*, Universität Innsbruck, 3.-4. julij 2008

Društvo za socialno zgodovino medicine (*Verein für Sozialgeschichte der Medizin*) si vse od svoje ustanovitve leta 1998 na Dunaju vztrajno prizadeva za socialnozgodovinsko raziskovanje, ki obravnava medicino kot celosten družbeni pojav. Cilj društva je podpiranje in nacionalno kot tudi internacionalno prepletanje raziskovanja na področju socialne zgodovine medicine z interdisciplinarnih in širših metodoloških vidikov. Vsaki dve leti društvo prireja t. i. Dunajske pogovore o socialni zgodovini medicine (*Wiener Gespräche zur Sozialgeschichte der Medizin*). Poleg tega že od leta 2006 prireja letna zborovanja o generalni temi *Geschichte(n) von Gesundheit und Krankheit*, ki predstavlja osnovo, na kateri se predstavljajo teme in rezultati socialne zgodovine medicine, ki se navezujejo zlasti na avstrijski prostor. Mednarodno letno srečanje v Innsbrucku, ki so ga priredili v sodelovanju z Inštitutom za zgodovino in etnologijo na univerzi v Innsbrucku (*Institut für Geschichte und Ethnologie an der Universität Innsbruck*), je bilo po zborovanjih na Dunaju leta 2006 in v Gradcu leta 2007 torej že tretje po vrsti. Znanstveno srečanje

je bilo izvrstno organizirano pod vodstvom izr. univ. profesorice dr. Elisabeth Dietrich-Daum v okviru delovnega področja Medikalne kulture (*Medikale Kulturen*), ki deluje znotraj osrednjega interdisciplinarnega raziskovalnega področja Vmesnik kultura, ki skrbi tudi za elektronsko obdelavo podatkov o kulturni dediščini, umetnosti, znanosti in javnosti (*Schnittstelle Kultur. Kulturelles Erbe - Kunst - Wissenschaft - Öffentlichkeit*) na Filozofsko-zgodovinski fakulteti Univerze v Innsbrucku (*Philosophisch-Historischen Fakultät der Universität Innsbruck*). Delovno področje Medikalne kulture se iz historične in kulturne perspektive ukvarja z interdisciplinarnim raziskovalnim poljem zgodovinskih in sodobnih predstav in ravnanj različnih socialnih skupin, ki se nanašajo na zdravje in bolezni, kot tudi z zgodovino zdravstvenih institucij. Delovno področje zajema širok spekter posameznih tem iz zgodovine medicine in psihiatrije ter kulturnozgodovinsko raziskovanje zdravja na podlagi novih konceptov in metodoloških pristopov socialne in kulturne zgodovine, ki neprestano in tudi kritično opozarjajo na aktualne probleme in na politične, institucionalne, vsakodnevne, normativne in ideološke tokove in tendence v zdravstvu.

Dvodnevno zborovanje so prireditelji razdelili na sedem tematskih sklopov. V prvem panelu z naslovom Zgodbe iz psihiatrije okrog leta 1900 sta bila predstavljena dva referata. Michaela Ralsler (Innsbruck) je govorila o spremembah duševnih znakov v klinični psihiatriji okrog leta 1900, Andrej Studen (Ljubljana) pa o problemu alkoholizma in recepciji teorije progresivne degeneracije v slovenski psihiatriji konec 19. in na začetku 20. stoletja. V referatu se je osredotočil zlasti na dela psihiatrov Frana Goestla in Ivana Robide. Drugi panel o psihiatriji in medicini v času nacionalsocializma je obsegal tri referate. Wolfgang Weber (Bregenz) je predstavil storilce in žrtve nacionalsocialistične evtanazije v Bregenzerwaldu. NS-evtanazijo ali natančneje umor psihično, duševno in telesno prizadetih ljudi je vzela pod drobnogled tudi Oliver Seifert (Hall), ki je skušal na mikroprimeru opozoriti na težavnost rekonstrukcije umora otroka v okviru NS-evtanazije. Barbara Hoffmann (Innsbruck) pa je predstavila referat o slepih in slabovidnih Judih v Avstriji 1938-1945 in njihovi diskriminaciji.

Tretji in četrti panel sta nosila naslov Vera - duša - zdravje, obsegala pa sta štiri referate. Carlos Watzka in Gerhard Amerer (Gradec in Salzburg) sta spregovorila o hudiču v Gradcu okrog leta 1600, o boju duhovščine, zdravnikov, nadvojvod in škofa z zlom, o spektakularnem eksorcizmu, o zdravljenjih treh žensk zaradi obsedenosti z demonom v takratnem sociokulturnem kontekstu. Maria Heidegger (Innsbruck) je orisala dušno pastirstvo v psihiatrični ustanovi v Hallu na Tirolskem v prvi polovici 19. stoletja. Pri tem ji je za izhodiščno tezo rekonstrukcije zelo pomembne vloge dušnih pastirjev v psihiatrični ustanovi služila psihiatrična ocena iz predmarčne dobe, češ da je ravno na Tirolskem zelo razširjena "verska blaznost". Elisabeth Lobenwein (Lienz) je predstavila medicinske in socialnozgodovinske vidike poročil o čudežih Marie Luggau na Koroškem (1740-1800), Marina Hilber (Innsbruck) pa je imela referat o pomoči pri porodu v teoriji in praksi okrog leta 1830.

V petem panelu z naslovom Diskurzi o zdravju so bili trije izjemno zanimivi referati. Cornelia Bogen (Halle) je govorila o strukturi, posredovanju in usmerjenosti zdravstvenega diskurza na izbranem primeru zdravnikov, učenih razsvetljencev in publicistov, ki so v 18. stoletju reformirali avstrijsko zdravstvo (Joseph Peter Frank, Gerard van Swieten, Karl Philipp Moritz). Andreas Golob (Gradec) je v svojem referatu predstavil Sokratove pripovedi in druge medije (priročniki, učne

knjige), ki so prispevali k zdravstveni vzgoji okrog leta 1800. Peter F. N. Hörz (Tübingen) pa se je v svojem podatkovno bogatem referatu lotil široke teme o zdravju in bolezni v diskurzih o prepuciji in cirkumciziji, torej o obrezovanju kože na penisu, o ritualni praksi, ki je značilna za judovsko, muslimansko kulturo, za čezmorske etnije. Obrezovanju moških genitalij kot terapevtsko utemeljeni operaciji so doslej v zahodnih družbah posvečali le malo pozornosti. Medtem ko je praksa obrezovanja v Združenih državah Amerike zelo razširjena, pa v Evropi ni nikoli postala masovni pojav. Hörz je torej postavil pod kulturološki drobnogled diskurz o prepuciji in cirkumciziji in si zastavil vprašanje, na kakšen način se zapisujejo predstave o zdravju in bolezni v navidezno marginalnem delu telesa.

Tri referate je obsegal tudi šesti panel Vednost in smrt. Alfred Stefan Weiß (Salzburg) je v referatu "Dandanašnji ni več nevarno biti zdravnik brez predsodkov" predstavil študijo salzburškega zdravnika Johanna Jakoba Hartenkeila (1761-1808). Casimira Grandi (Trento) je obravnavala samomor na tridentinskem podeželju v času Habsburžanov in opozorila na povezanost velikega števila samomorov s pelagro. Martin Gögele (Bozen) pa je predstavil prve rezultate evropskega projekta, mikroštudije v okviru alpskega prostora na primeru treh občin (Stilfs, Graun in Martell) v Vinschgausu. Prikazal je starostno specifične vzroke smrti v izbranem mikrokozmosu.

Sedmi panel je nosil naslov Diskurzi evgenike. Veronika Hofer (Wien) je v zadnjem trenutku odpovedala udeležbo, imela pa naj bi referat o evgeničnih dispozitivih v konceptu mentalnega zdravja Erwina Stranskyja. Tako je referat na temo evgenike imel samo Janez Polajnar (Ljubljana), ki je predstavil evgeniko in napore, da bi se zakonski akt sterilizacije uveljavil tudi v Sloveniji, kjer so si konec dvajsetih in v tridesetih letih 20. stoletja prizadevali zaježiti grozeči progresivni tok družbene degeneracije. V Sloveniji so ideje evgenike zastopali antropolog dr. Božo Škerlj in še nekateri drugi, toda te ideje v času pohoda nacizma niso našle mnogo privržencev. V Ljubljani je nekaj časa izhajal celo časopis Evgenika (priloga Zdravstvenega vestnika), a že sodobniki evgenikov so menili, da demokratična družba ne bi smela dovoliti takšnih posegov.

Simpozij *Geschichte(n) von Gesundheit und Krankheit* v Innsbrucku je prinesel številna nova spoznanja s področja socialne zgodovine medicine in psihiatrije, pozdravimo pa lahko tudi to, da so organizatorji kljub skopim sredstvom pokazali zanimanje za sodelovanje tudi s slovenskimi zgodovinarji in zgodovinarkami. Podobnih srečanj pri nas si seveda lahko samo želimo, čeprav se pri razdeljevanju finančne podpore žal še vedno vse premalo podpirajo ideje in interesi raziskovalnih zanesenjakov, ki bi v (slovensko) zgodovinopisje radi vnesli modernejši in svež veter, a se jih vztrajno in brez ustreznih argumentov potiska na obrobje. To se je ne nazadnje pokazalo ob nedavnem simpoziju *Zgodovina alkohola in tobaka na Slovenskem* v Celju, ki je bil kljub veliki aktualnosti problematike, deležen le simbolične finančne podpore s strani države. No ja, upamo lahko, da bo že jutri kaj bolje in da bomo res lahko bolj sproščeni, kot se nam obljublja. Na koncu povejmo, da bodo vsi referati srečanja v Innsbrucku objavljeni v posebni številki revije VIRUS - Beiträge zur Sozialgeschichte der Medizin, ki od leta 2001 enkrat letno izhaja pri ugledni založbi zdravnikov (Verlagshaus der Ärzte) na Dunaju.

Andrej Studen